

Via Lleure

Un retrat dels esplais i agrupaments avui

Primavera 2025 - 4.500 exemplars



UN CAMÍ DE TRANSFORMACIÓ SOCIAL AMB MOLTS OBSTACLES

Per a milers d'infants i joves de Catalunya, els dissabtes a la tarda són especials. No es tanquen a l'habitació a fer la migdiada o a mirar una pel·lícula. És el moment en què es reuneixen en els més de 700 esplais i agrupaments que hi ha a tot el territori per fer activitats de tota mena: una gimcana pel barri, una descoberta, un cinefòrum o, qui sap, potser vendre pastissos per poder anar de colònies o de campaments a l'estiu. Hi ha qui pensa que darrere d'aquests projectes hi ha l'objectiu d'entretenir la canalla, però no: fer esplai o cau no és —o només és— “fer jocs”. El component pedagògic i polític és transversal en tota l'activitat dels agrupaments i els esplais, i implica la feina de persones voluntàries amb l'objectiu ferm de transmetre uns valors a infants i joves perquè esdevinguin part d'una ciutadania crítica i transformadora del seu entorn.

Esplais Catalans (Esplac), Minyons Escoltes i Guies de Catalunya (MEGC), Escoltes Catalans, el Moviment de Centres d'Esplai Cristianes Catalans (MCECC) i Acció Escolta de Catalunya (AEC) són les principals agrupacions que apleguen els centenars de projectes d'associacionisme educatiu de base voluntària de Catalunya. Des de totes elles es coincideix a dir que l'educació no formal és clau a l'hora de transmetre autonomia, solidaritat, esperit crític, coneixement i respecte per l'entorn natural i per la defensa de la llengua. Malgrat això, també assenyalen que, actualment, l'associa-

cionisme educatiu afronta diversos obstacles que posen en perill la qualitat i l'accessibilitat de la seva tasca.

“Estem en un moment de resistència”, explica Martí Catalán, comissari general de MEGC. Per a ell, el model actual d'associacionisme educatiu està amenaçat, en primer lloc, per una crisi de participació, que té diverses causes. Per començar, “el context de precarietat juvenil dificulta que les caps puguin compaginar l'agrupament amb els estudis, la militància, els trajectes a la feina, etcètera”, apunta Catalan. Segons l'Observatori Català de la Joventut, només el 17% de les joves de 16 a 29 anys poden emancipar-se. Alhora, els seus salaris estan un 35% per sota de la mitjana d'ingressos de la població activa. Cristina Gotzens, presidenta d'Esplac, assenyala una de les conseqüències d'aquesta dinàmica: “El dia a dia dels esplais és més difícil. Els relleus de les monitores són més curts i això fa que hi hagi menys caps i monitores a les assemblees i, per tant, que cada jove hagi d'assumir més feina.”

Més precarietat, menys monitores

Una feina que no només inclou preparar les activitats dels dissabtes, sinó també les assemblees i reunions en què caps i monito- ►

Les principals entitats d'educació en el lleure de base voluntària de Catalunya denuncien les dificultats que es troben des dels esplais i els agrupaments del territori per dur a terme la seva tasca formativa. Assenyalen la poca comprensió per part de les administracions i un context social que desincentiva la participació juvenil



► res gestionen totes les tasques de manteniment dels agrupaments i esplais, des de les inscripcions fins a les beques, passant per les relacions amb altres entitats del seu entorn o les formacions pedagògiques.

La formació i la mobilitat continuen sent grans reptes per als agrupaments d'arreu de Catalunya, sobretot lluny de Barcelona. Marta Sisó, cap de l'Agrupament Escolta Lo Mòtit d'Alcarràs, explica que la majoria de les formacions es fan a prop de la capital, i desplaçar-s'hi suposa un esforç addicional. "Les caps dels agrupaments de Ponent, intentem assistir a tot allò que podem prioritzar, però és complicat. A això se suma la dificultat general per moure'ns: la xarxa de transports no ens afavoreix, l'alta velocitat és inassumible i els autobusos tenen horaris limitats. Si les caps i les monitores no poden participar en les formacions ni en els espais associatius, el grup d'infants i joves se'n ressenteix i, a la llarga, moltes es desvinculen del moviment". Per revertir aquesta situació, assenyalen que caldria descentralitzar més les formacions i estendre-les arreu del territori, creant xarxa entre entitats per oferir formacions més accessibles i diverses.

Són moltes hores de feina que sovint es fan sense suport institucional. La manca de finançament és un problema que s'arrossega des d'abans de la covid, però es va agreujar en temps de pandèmia, quan alguns esplais i agrupaments van haver de penjar el cartell de tancat i altres es van haver d'adaptar l'activitat en línia. Per a Martí Catalan, aquest dèficit financer es deu al fet que "no estem a la taula on es prenen decisions. Sovint ens trobem amb polítiques que prioritzen l'activitat d'empreses privades. En aquest país en general tothom defensa les virtuts de l'associacionis-

Només un de cada deu agrupaments i esplais disposa d'un local que compleix les condicions necessàries

me voluntari, però també se'ns ha d'escoltar i tenir en compte a l'hora de fer polítiques".

Alex Hinojal és monitor i tresorer de l'esplai Guai! de Palou, a Granollers, i ha sigut testimoni d'aquestes dificultats: "Aquest últim any ens han faltat monitors. Compaginar els estudis i la feina, en alguns casos de cap de setmana, amb les reunions i excursions és molt difícil." Hinojal explica que les seves tasques es veuen considerablement afectades per un gran volum de burocràcia. Per dur a terme qualsevol activitat a l'espai públic, es requereixen tràmits que són tediosos i lents i que acaben esdevenint un pal a les rodes de caps i monitores a l'hora de fer activitats. Quan s'han de demanar subvencions, encara que sigui de petites quantitats, la feina es multiplica. A l'organització tècnica i pedagògica dels campaments i colònies també se sumen els tràmits relacionats amb incendis, altes tem-

peratures i inundacions, incrementats per l'actual context de crisi climàtica. Martí Catalan valora els riscos a llarg termini d'aquesta tendència: "L'administració pensa en la seguretat d'infants i joves, però a la llarga està generant desconeixement de la natura i dels seus riscos. En lloc de fer tasques formatives que ens preparin per evitar i afrontar els riscos naturals, crea una societat molt més aïllada."

Una muntanya de burocràcia

Maria Bosch és monitora al Grup d'Esplai Par-ròquia de Vallirana i fa vuit anys que hi està vinculada. Aquesta experiència li ha permès aprendre a dominar els procediments burocràtics que ha de dur a terme l'entitat en el seu dia a dia, de manera que ara ajuda les monitores novelles a fer-ho: "Ningú no et deixa un terreny per fer bivac a l'estiu, ni tampoc es pot fer a les places. Has de fer tot un seguit de tràmits, instàncies que s'acaben denegant... A una persona de divuit anys, això se li fa una muntanya, es crema, i hi ha moltes activitats que es deixen de fer."

De tots els reptes que afronten les entitats de lleure de base voluntària, el més cronificat és el dels locals. Diversos agrupaments i esplais de tot Catalunya no tenen una seu pròpia, un fet que s'ha aguditzat a causa de la pressió urbanística. Moltes entitats de lleure educatiu no poden assumir l'increment dels preus dels lloguers dels immobles, que repercuteix directament en les quotes de les famílies i sovint es converteixen en una barreira d'accés a l'entitat. A la capital de Catalunya la situació és especialment crítica: un estudi del Consell de Joventut de Barcelona evidencia que només un de cada deu agrupaments i esplais disposa d'un local que compleix les condicions necessàries, i, segons dades d'Esplac, el 41% de les entitats fan activitats en un espai indigne.

Lluís Escala va ser infant i cap de l'Agrupament Escolta Aldaia, pertanyent a Acció Escolta de Catalunya, entitat que va presidir durant tres anys. Explica que, quan era cap, el seu agrupament no tenia un local propi: "Estàvem en un casal d'avis, un espai que no era nostre i no s'adequava a les nostres necessitats. No teníem una sala de caps; per això les reunions s'havien de fer al bar." I afegeix: "A Barcelona, qualsevol entitat amb un objectiu productivista disposa d'un local. Però el nostre objectiu no és lucratiu." Cristina Gotzens, des d'Esplac, recorda que aquesta situació afecta també diversos esplais, com l'Olla de Grills de Mataró, la Grapadora de Tarragona o el Matinada-Pòrtics i l'Espurna de Gràcia, a Barcelona. "Quedar-se sense local mata els esplais", sentència.

Malgrat tots aquests hàndicaps, la resposta dels agrupaments i esplais de Catalunya es manté inalterable: continuen sortint al carrer a protestar, si cal, i a dur a terme la seva tasca educativa, reivindicant aquests espais de creixement personal i col·lectiu que vinculen més de 60.000 persones a tot el territori, un motor de gran potència transformadora per construir una societat millor. ●

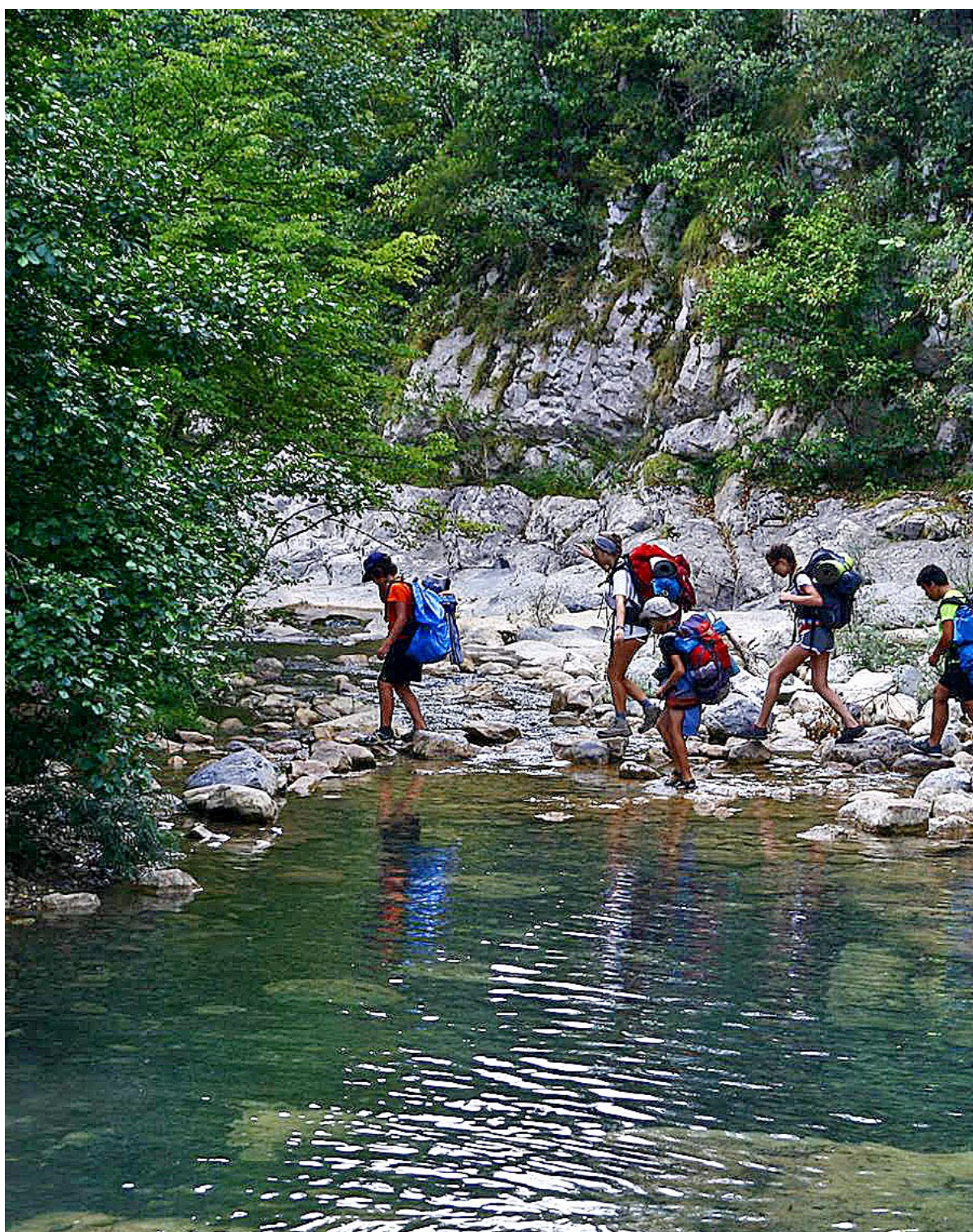


AGRUPAMENTS I ESPLAIS, ON TOT COMENÇA

“És un escola de vida.” Quan parles amb una persona que ha estat en contacte amb el món del lleure de base voluntària, és habitual que s’hi refereixi amb aquesta frase. I no exagera. Quan s’és infant o jove, el pas per un esplai o un agrupament deixa una empremta profunda que impulsa sovint a ser cap o monitora, a recomanar-ho a les amistats i, quan un és gran, a portar-hi la descendència. Laia Bernués, quan era petita, anava a l’AE Terra-nova, un Agrupament Escolta d’Escoltes Catalans al barri de la Sagrada Família de Barcelona. I ara hi porta les seves filles. El seu pare també havia anat a l’Agrupament Escolta Antoni Gaudí, del mateix barri. “El cau ha format part de la meua vida profundament. A part de les relacions humanes, m’ha donat moltes eines, cultura i valors.”

Bernués té clar que, actualment, la feina de les caps s’ha fet més difícil a causa de la precarietat juvenil, les barreres d’accés a l’habitatge o la marca que la pandèmia ha deixat en la salut mental de les joves, a més d’un significatiu augment de burocràcia en el dia a dia de l’agrupament. Creu que des dels diferents agents polítics no es valora prou l’educació no formal: “No sé fins a quin punt ho perceben com el que és: una escola de vida, com un lloc que et transforma.”

Segons un estudi de l’Institut d’Infància i Món Urbà, i Fundesplai, el 93% d’infants que participen del lleure educatiu guanyen autonomia i confiança. En aquesta línia, el sector de l’educació no formal fa anys que es reivindica com un pilar educatiu fonamental que



Persones formades en entitats d'educació no formal, així com famílies que hi duen les seves filles, defensen la seva contribució com a eines de creixement personal, de transmissió de valors socials i cívics, i com a complement al cicle escolar

| ESCOLTES CATALANS



arriba on no ho fan les escoles. Cristina Gotzens, presidenta d'Esplais Catalans (Esplac), ho explica d'una forma ben il·lustrativa: "A l'escola aprenem les comarques i a l'esplai coneixem les comarques."

En aquestes entitats, els infants i joves conviuen en grups d'iguals, amb ràtios molt petites i amb unes referents, les caps i monitores, amb qui estableixen vincles molt estrets. Passant-ho bé amb les companyes, a un ritme pausat i mantingut en el temps, i en contacte amb la natura, l'aprenentatge es fa de forma integral: com a individus i com a part d'un col·lectiu. Els infants i joves, i les caps i monitores, aprenen a compartir, a cuidar-se entre elles, a perdre pors i a estimar la natura i el territori.

Anna Vila va ser infant i cap de l'Agrupament Escolta i Guia Cardenal Lluch de Manresa i actualment és la directora de l'Escola de Formació de Minyons Escoltes i Guies de Catalunya. Explica que la formació pedagògica és molt important per a les caps i monitores: "En un context de relleu generacional tan ràpid, les caps noves no tenen recorregut molt llarg a les espatlles; per això va molt bé tenir recursos per aplicar a les activitats i als campanyes amb un rerefons pedagògic."

L'aprenentatge vivencial, el treball per projectes i segons les motivacions del grup, la metodologia assembleària, i la perspec-

*Els infants i joves,
i les caps i monitores,
aprenen a compartir,
a cuidar-se, a perdre
pors i estimar la
natura i el territori*

tiva feminista i antiracista, són algunes de les eines pedagògiques que les monitores i caps adquireixen per dur a terme la seva tasca educativa. Vila posa alhora èmfasi en el fet que els agrupaments són també, a parer seu, una manera de conèixer el territori i estimar-lo i, així, defensar la llengua catalana en un moment en què el seu ús, especialment entre les joves, està en retrocés. "Un punt important de l'ordre del dia actual és fer que el català sigui llengua vehicular." En definitiva, més enllà d'una activitat de cap de setmana, el lleure educatiu de base voluntària es constitueix com un petit oasi on es dibuixa la societat —justa, curosa i habitable— on voldríem viure. ●

L'ASSOCIACIONISME EDUCATIU RESISTEIX MALGRAT LA DESMOBILITZACIÓ JUVENIL

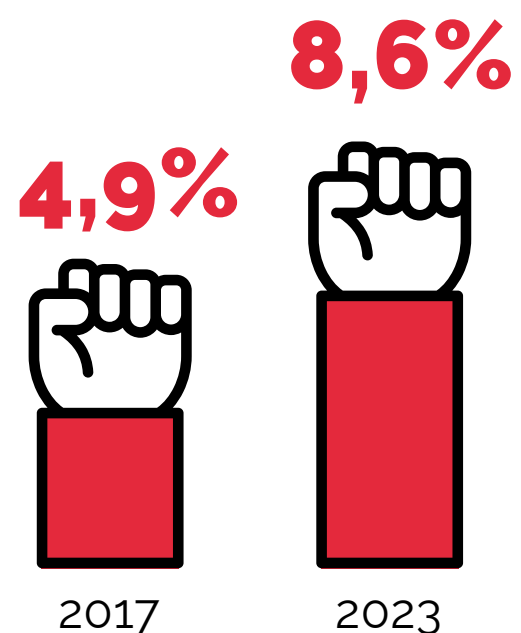
Aquesta és la radiografia que es fa als mitjans de comunicació i que és compartida generalment pels agents educatius.

Però, què té de real, aquesta visió? Com es relaciona aquesta anàlisi amb el pes que l'associacionisme educatiu juvenil té a Catalunya? A l'estudi *Participació i implicació política de la joventut catalana*, publicat pel Departament de Drets Socials i Inclusió de la Generalitat de Catalunya al desembre de 2024, trobem algunes claus interessants que mostren la desafecció política del jovent i la pèrdua de confiança que aquest segment social té en les institucions. La forma de participació política convencional disminueix: baixa el nombre de persones joves que declara que forma part d'un sindicat, un partit o una organització juvenil, i també el de les que afirmen haver participat en manifestacions, del 43,8% el 2017 al 24% el 2023. Així, també cau la participació electoral o la publicació de contingut polític a les xarxes, un 29,3% l'any 2017 i un 13,7% el 2023.

El desencant per la política institucional també s'acompanya d'una tendència dels nois joves cap a postures polítiques de dreta o extrema dreta. Hi ha diverses dades publicades que fan saltar totes les alarmes pel que fa a la proximitat dels nois joves amb postures masclistes, LGTB-fòbiques i racistes. Per altra banda, les noies de menys de 24 anys són les més progressistes i s'identifiquen amb postures polítiques d'esquerra i extrema esquerra. Són elles, segons ens mostra l'estudi *Participació i implicació política de la joventut catalana*, les que lideren la mobilització social. Els fronts més actius han estat les mobilitzacions feministes i ecologistes. L'enquesta, però, especifica que en aquest context les associacions d'educació en el lleure estan recuperant partidàries. Un 8,6% de les joves enquestades deien que hi formaven part l'any 2023, i això mostra una recuperació del 4,9% des del 2017 però encara està lluny de l'11,9% del 2011.

Les entitats de lleure de base voluntària basen la seva tasca educativa en valors com l'altruisme, la solidaritat o l'esperit crític i són espais de resistència on les joves construeixen projectes en una direcció oposada a les dades mencionades anteriorment. L'estudi *Measuring Scouting's Impact on the Development of Young People*, encarregat per l'Organització Mundial del Moviment Escolta (WOSM amb la sigla anglesa) compta amb el testimoni de 6.000 joves de Kenya, Singapur i el Regne Unit. Els resultats destacaven que les joves que havien participat en entitats de lleure educatiu sobresortien en diferents categories de desenvolupament personal respecte a les joves que no en formaven part: un 20% més en activitat física, un 16,6% més en ciutadania activa, un 12% més en treball en equip, un 13,7% més en responsabilitat i integritat, i un 9,3% més en acceptació de la diversitat. Així, davant dels reptes socials actuals, el lleure educatiu es reafirma com un espai on es fomenten, s'aprenen i es reafirmen els valors que, ara més que mai, es fan necessaris per construir una societat de persones compromeses, actives i crítiques.

Percentatge de joves associats a entitats de l'educació en el lleure





JOVENTUT IMPLICADA

+de 700

esplais i agrupaments són presents
als nostres barris, pobles i ciutats.

38.224

infants i joves van al l'esplai
i al cau cada dissabte.

8.308

monitores i caps voluntàries.



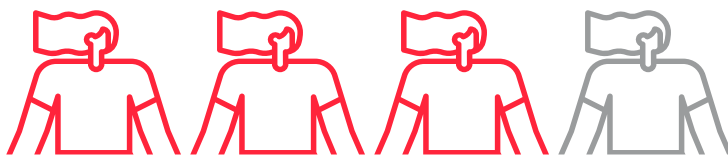
7 h

setmanals de mitjana

(un total de 365 hores
de voluntariat anuals en
educació d'infants i joves).

La feina voluntària de les
monitores es quantifica en

**4,8 M€
l'any**

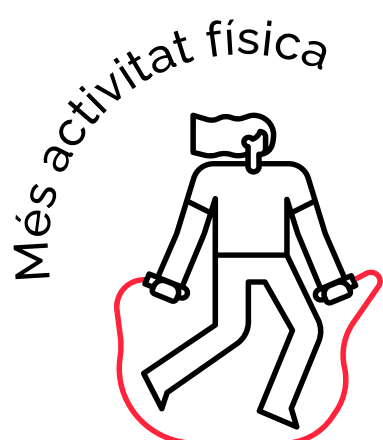


Tres de cada quatre

monitores s'han format en un esplai o agrupament.

Beneficis d'anar a l'esplai o cau

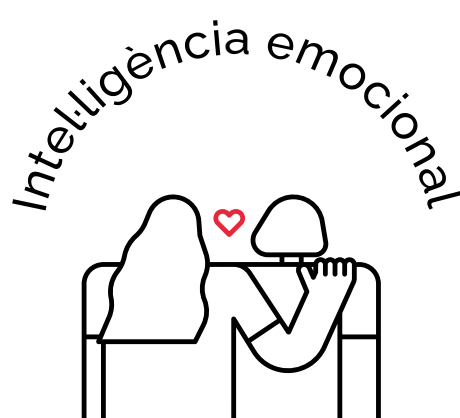
segons l'estudi de la WOSM 'Measuring Scouting's Impact on the Development of Young People',
respecte al percentatge de la franja d'edat:



20,2%



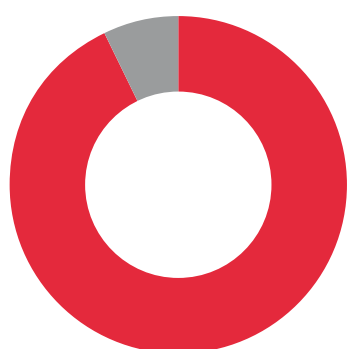
12,8%



11,4%



16,6%



93 % dels infants
han guanyat autonomia i confiança.

Percentatge de joves vinculats a sindicats, partits polítics o organitzacions juvenils.

Consideres que l'extrema dreta suposa algun tipus d'amenaça per a tu?

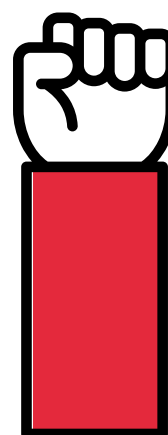
49%



58 %



11,9%



2011

3,4%



2023

| MINYONS ESCOLTES I
GUIES



TOTS ELS CAMINS DE L'ASSOCIACIONISME EDUCATIU

Minyons Escoltes i Guies de Catalunya

Actualment, infants i joves estan cada cop més immersos en un oci individual i orientat al consum; per això, en aquest context, l'associacionisme educatiu esdevé una alternativa imprescindible per aprendre a viure i participar en comunitat. A Minyons Escoltes i Guies de Catalunya (MEGC) apostem per una educació vivencial arrelada al territori, que posi l'experiència al centre del procés d'aprenentatge.

El nostre Mètode Obert, actualitzat aquest darrer any, parteix de l'"aprendre fent", la vida en petit grup i el compromís amb l'entorn. Això, juntament amb una proposta de l'Escola de Formació, vivencial i de base voluntària, ens permet treballar per un model de transformació que situa infants, joves i caps com a protagonistes actives de la seva educació i del canvi social. A través d'aquesta proposta, el cau i l'escola es converteixen en un espai de convivència, autogestió i implicació social.

Defensar aquest model d'educació vivencial és essencial per garantir que el temps de lleure no sigui només una extensió del consum, sinó un espai de construcció col·lectiva i d'experiències compartides. Per això, cal protegir l'associacionisme educatiu i reconèixer el seu valor com a motor de transformació social.●

Moviment de Centres d'Esplai Cristianes Catalans

L'educació és un pilar clau de la societat que no es pot comprendre sense la implicació de la família i la relació amb els altres. Així doncs, tampoc no la podem entendre sense l'esplai, especialment quan aquest esplai ha contribuït tant a fer-nos ser qui som i com som. L'esplai és part de la nostra essència, com ho ha estat per a moltes generacions anteriors a la nostra, i defensar-lo i reivindicar-lo esdevé, absolutament, un deure.

Això pren encara més rellevància en una societat individualista en què diàriament s'incrementen les injustícies, perquè ajudar i cuidar els altres és un acte revolucionari i d'extraordinària bondat. Per això, l'esplai es converteix en un oasi d'oportunitats per anar a contracorrent i transformar. Sobretot ho és per als infants i joves, que han de ser educats des de l'amor, el bon tracte i la comprensió, en entorns segurs i condicions dignes i en comunitats —parròquies, escoles, centres cívics...— que es lliurin a totes les dimensions del seu desenvolupament.

I això no és pas fàcil, com a vegades tampoc no ho és prendre la decisió de ser monitora; fer aquest voluntariat implica comprometre's i corresponsabilitzar-se amb el nostre món. De la mateixa manera han de fer-ho els governs i les institucions públiques si volen afrontar els reptes que tenim com a societat per endavant.●





Escoltes Catalans

A Escoltes Catalans fa cinquanta anys que eduquem persones crítiques, lliures i compromeses. Més enllà d'un lema o d'una frase bonica, aquest és un objectiu a llarg termini i també forma part de la nostra manera de ser. En l'actualitat, el treball en equip, la participació en la vida col·lectiva, la responsabilitat o el respecte mutu semblen valors amb una tendència a la baixa que, des de cada agrupament d'Escoltes Catalans, fomentem i treballem amb tots els infants i joves.

D'aquesta manera, des dels follets més petits fins a les caps amb més experiència, passant per totes i cadascuna de les persones que formen i han format part de l'entitat, anem prenent consciència i esdevenim agents de canvi com a protagonistes del nostre propi aprenentatge.

Som una associació educativa amb un projecte transformador i formem part del moviment juvenil més gran del món, amb més de 67 milions de persones. Compartim el mètode escolta, que ens permet adaptar l'escoltisme a cadascun dels nostres barris i pobles. Així, creem una oportunitat de creixement i aprenentatges compartits, amb la catalanitat, la coeducació i la laïcitat com a pilars. En definitiva, una educació que contribueix a la transformació personal, col·lectiva i social. ●



Acció Escolta de Catalunya

El moviment escolta no és aliè a l'actual tendència social a l'individualisme, una dinàmica contrària als valors de convivència, cooperació i respecte mutu que promovem. Aquest aïllament és un fenomen multifactorial, però té conseqüències importants, com la manca de participació en activitats de lleure els caps de setmana, en els quals els infants i joves prefereixen quedar-se a casa, connectats a les xarxes socials i als jocs en línia. Això no obstant, no podem responsabilitzar-ne només les joves, atès que aquest comportament està validat per un sistema de valors que impera.

Com a Acció Escolta de Catalunya, creiem que un món millor és possible i treballem per ser un agent que combati aquesta tendència creant espais d'activitat vivencial. Tot i les dificultats, com la manca d'espais públics i locals propis, creiem fermament en la importància del cau, l'escoltisme i les activitats de lleure. Ensenyen valors de respecte i convivència, que desafien les lògiques capitalistes, atès que són escoles de ciutadania crítica i conscient del seu entorn i, per tant, espais de reivindicació i participació ciutadana. ●

Esplais Catalans

Si alguna cosa tenim en comú totes les persones d'esplai és que el fet d'haver-ne format part ens marca tota la vida. Sempre portem l'energia de l'esplai amb nosaltres. En un món on l'oci està cada vegada més vinculat a valors neoliberals com la meritocràcia i la recerca del màxim benefici propi, és més important que mai protegir aquests espais de resistència que són els esplais. Allà, no només aprenem valors mitjançant el joc, sinó que ens involucrem en la nostra realitat més propera amb la voluntat de transformar-la mitjançant projectes educatius arrelats al territori que estan en revisió constant. Així doncs, no tenim un projecte pedagògic comú, sinó que cada un dels esplais ha creat el seu tenint en compte les necessitats del seu entorn i adaptant-lo constantment a la realitat.

Aquests espais autogestionats busquen un món més just mitjançant l'educació, amb el pensament crític i la laïcitat com a pilars essencials. Transformar la societat requereix una educació lliure de dogmes, que fomenti la llibertat de creença i el compromís col·lectiu. Els esplais no són només lleure: són una escola de vida, un motor de canvi que cal potenciar i defensar perquè continuï construint una societat més justa i habitable per a tothom. ●





Una publicació editada per la Directa SCCL

Directa

C. Riera d'Escuder, 38,
nau 1, planta 1
08028 Barcelona
93 527 09 82 | 661 493 117
directa@directa.cat
directa.cat

Coordinació: Míriam Blázquez i Carla Benito
Redacció: Júlia Mas
Edició: Eloi Latorre
Correcció: Josep Ferrer
Portada i il·lustracions: Paula Zapata
Maquetació: Gerard Casadevall
Fotografia: Victor Serri

Amb la col·laboració de:

èsplac
Esplais Catalans

